

UNIVERZA V MARIBORU
FAKULTETA ZA
VARNOSTNE VEDE

UNIVERSITY OF MARIBOR
FACULTY OF CRIMINAL
JUSTICE AND SECURITY

NACIONALNA KONFERENCA

ZBORNİK POVZETKOV

*Univerza v Mariboru
Fakulteta za varnostne vede*

Ljubljana, 24. november 2009

■
SLOVENIJA, 1000 LJUBLJANA, KOTNIKOVA 8
TEL+386 1 300 8 300, FAX +386 1 230 26 87
E-pošta: fvv@fvv.uni-mb.si

■
SLOVENIA, 1000 LJUBLJANA, KOTNIKOVA 8
PHONE+386 1 300 8 300, FAX +386 1 230 2687
E-mail: fvv@fvv.uni-mb.si

Okolje in okoljevarstvo
multidisciplinarni pristop k zmanjševanju ogrožanja okolja
Ljubljana, 24. november 2009

Zbornik povzetkov uredila

Gorazd Meško in Katja Eman

Izdajatelj

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede
Kotnikova 8, Ljubljana.

Glavni in odgovorni urednik

Gorazd Meško

Oblikovanje in prelom

Katja Eman

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

502.1(082) (086.2.034)

NACIONALNA konferenca Okolje in okoljevarstvo (2009 ; Ljubljana)

Multidisciplinarni pristop k zmanjševanju ogrožanja okolja
[Elektronski vir] : zbornik povzetkov / Nacionalna konferenca
Okolje in okoljevarstvo, Ljubljana, 24. november 2009 ; [zbornik
povzetkov uredila Gorazd Meško in Katja Eman]. - El. knjiga. -
Ljubljana : Fakulteta za varnostne vede, 2009

Način dostopa (URL): http://www.fvv.uni-mb.si/okolje2009/zbornik_povzetkov.pdf

ISBN 978-961-6230-98-8

1. Gl. stv. nasl. 2. Okolje in okoljevarstvo 3. Meško, Gorazd
248487168

Povzetki niso lektorirani.

Okolje in okoljevarstvo

multidisciplinarni pristop k zmanjšanju ogrožanja okolja

Ljubljana, 24. november 2009

PROGRAMSKO-ORGANIZACIJSKI ODBOR

Vodja

Gorazd Meško

Člani

Igor Areh, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru
Bojan Dobovšek, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru
Katja Eman, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru
Teodora Ivanuša, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru
Iztok Podbregar, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru
Andrej Sotlar, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru
Bojan Tičar, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru
Peter Umek, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru

Nacionalna konferenca Okolje in okoljevarstvo – multidisciplinarni pristop k zmanjšanju ogrožanja okolja je prva nacionalna konferenca s področja okoljskega varstva, ki se tematike loteva z družboslovnega in naravoslovnega vidika ter vključuje prakso in civilno družbo. Konferenca je del temeljnega raziskovalnega projekta: Ekološka kriminaliteta - kriminološki, viktimološki, kriminalnoproventivni, psihološki in pravni vidiki, v katerem kot raziskovalci sodelujejo dr. Igor Areh, dr. Bojan Dobovšek, dr. Iztok Podbregar, dr. Andrej Sotlar, dr. Bojan Tičar, dr. Peter Umek, Jerneja Šifrer in Katja Eman, mag., vodi ga dr. Gorazd Meško, pri tem pa sodelavci Inštituta za varstvoslovje Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru sodelujejo tudi s tujimi partnerji, še posebej z Eastern Kentucky University, College of Justice & Safety, ZDA, in Keele University, VB.

Okolje in okoljevarstvo

multidisciplinarni pristop k zmanjševanju ogrožanja okolja

Ljubljana, 24. november 2009

KAZALO

PROGRAM KONFERENCE	5
<i>Lučka Kajfež Bogataj: Varnost in podnebne spremembe.....</i>	<i>8</i>
<i>Andrej Sotlar: Nacionalnovarnostni vidiki ekološke kriminalitete – grožnje, odzivanje in organizacijske rešitve skozi prizmo varnostne politike Republike Slovenije</i>	<i>9</i>
<i>Bojan Tičar: Analiza veljavne ureditve upravno-pravnega varstva okolja v Republiki Sloveniji kot članici EU.....</i>	<i>10</i>
<i>Teodora Ivanuša in Iztok Podbregar: Fizična zaščita kot kritična infrastruktura v okolju izpusta toksičnih kemičnih materialov</i>	<i>11</i>
<i>Bojan Dobovšek in Robert Praček: Preiskovanje kraja onesnaženja okolja</i>	<i>11</i>
<i>Peter Umek in Igor Areh: Psihološki učinki onesnaženega okolja</i>	<i>12</i>
<i>Gorazd Meško, Lija Mihelič in Katja Eman: Situacijsko preventivni vidiki odzivanja na ogrožanje okolja.....</i>	<i>14</i>
<i>Katja Eman in Gorazd Meško: Stališča strokovnjakov o problemih ogrožanja okolja v Republiki Sloveniji.....</i>	<i>15</i>
<i>Maj Fritz: Okolje kot dejavnik (ne)stabilnosti.....</i>	<i>16</i>
<i>Aleš Bučar-Ručman: Okoljska kriminaliteta skozi pogled zelene kriminologije.....</i>	<i>17</i>
<i>Miran Mitar: Dileme koncepta okoljske varnosti.....</i>	<i>18</i>
<i>Tanja Cegnar: Ocena ranljivosti Slovenije na podnebne spremembe za potrebe izdelave Nacionalne strategije prilagajanja</i>	<i>19</i>
<i>Avrelija Cencič, Jose Manuel Zurdo Vivas, Erika Glasenčnik: Patogeni kot bioteroristični dejavniki tveganja.....</i>	<i>20</i>
<i>Ana Vovk Korže: Vzpostavljanje trajnostnih regij z ekoremediacijami (ERM) – primer Dravinjska dolina</i>	<i>21</i>
<i>Maja Ekart: Okoljski kriteriji v postopkih oddaje javnih naročil</i>	<i>23</i>
<i>Valerija Maček in Janez Stušek: Pravica do zdravega okolja – praktični vidiki in dileme pri dokazovanju vzročne zveze v primerih okoljskih deliktov</i>	<i>24</i>
<i>Aleksander Batič: Ekovasi in prijazna gradnja.....</i>	<i>25</i>
<i>Nara Petrovič: Očistimo Slovenijo v enem dnevu</i>	<i>25</i>
AVTORSKO KAZALO	27

Okolje in okoljevarstvo

multidisciplinarni pristop k zmanjšanju ogrožanja okolja
Ljubljana, 24. november 2009

PROGRAM KONFERENCE

9.15 – 9.55

Otvoritev konference
Moderator: Peter Umek

Nagovor prorektorja Univerze v Mariboru
Milan Marčič

Nagovor dekana Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru in kratka predstavitev Temeljnega raziskovalnega projekta *Ekološka kriminaliteta - kriminološki, viktimološki, kriminalnopreventivni, psihološki in pravni vidiki*
Gorazd Meško

Varnost in podnebne spremembe
Lučka Kajfež Bogataj

10.00 – 11.00

Sekcija I: Okolje in okoljevarstvo v okviru Temeljnega raziskovalnega projekta

Vodja sekcije: Iztok Podbregar

Nacionalnovarnostni vidiki ekološke kriminalitete – grožnje, odzivanje in organizacijske rešitve skozi prizmo varnostne politike Republike Slovenije
Andrej Sotlar

Analiza veljavne ureditve upravno-pravnega varstva okolja v Republiki Sloveniji kot članici EU
Bojan Tičar

Fizična zaščita kot kritična infrastruktura v okolju izpusta toksičnih kemičnih materialov
Teodora Ivanuša in Iztok Podbregar

Preiskovanje kraja onesnaženja okolja
Bojan Dobovšek in Robert Praček

11.00 – 11.15

Odmor

11.15 – 12.15

Sekcija II: Okolje in okoljevarstvo v okviru Temeljnega raziskovalnega projekta

Vodja sekcije: Teodora Ivanuša

Psihološki učinki onesnaženega okolja
Peter Umek in Igor Areh

Situacijsko preventivni vidiki odzivanja na ogrožanje okolja
Gorazd Meško, Lija Mihelič in Katja Eman

Stališča strokovnjakov o problemih ogrožanja okolja v Republiki Sloveniji
Katja Eman in Gorazd Meško

Okolje kot dejavnik (ne)stabilnosti
Maj Fritz

12.15 – 13.30

Odmor za kosilo

13.30 – 14.45

Sekcija III: Multidisciplinarnost okolja in okoljevarstva
Vodja sekcije: Bojan Dobovšek

Okoljska kriminaliteta skozi pogled zelene kriminologije
Aleš Bučar-Ručman

Dileme koncepta okoljske varnosti
Miran Mitar

Ocena ranljivosti Slovenije na podnebne spremembe za potrebe izdelave
Nacionalne strategije prilagajanja
Tanja Cegnar

Patogeni kot bioteroristični dejavniki tveganja
Avrelija Cencič, Jose Manuel Zurdo Vivas in Erika Glasenčnik

Vzpostavljanje trajnostnih regij z ekoremediacijami (ERM) – primer Dravinjska
dolina
Ana Vovk Korže

14.45 – 15.00

Odmor

15.00 – 16.00

Sekcija IV: Multidisciplinarnost okolja in okoljevarstva
Vodja sekcije: Andrej Sotlar

Okoljski kriteriji v postopkih oddaje javnih naročil
Maja Ekart

Pravica do zdravega okolja - praktični vidiki in dileme pri dokazovanju vzročne
zveze v primerih okoljskih deliktov
Valerija Maček in Janez Stušek

Ekovasi in prijazna gradnja
Aleksander Batič

Očistimo Slovenijo v enem dnevu
Nara Petrovič

16.00 – 17.00

**Razprava in sklepi konference o okolju in okoljevarstvu v Republiki
Sloveniji**
Vodja razprave: Gorazd Meško

Okolje in okoljevarstvo
multidisciplinarni pristop k zmanjševanju ogrožanja okolja
Ljubljana, 24. november 2009

POVZETKI PRISPEVKOV

Varnost in podnebne spremembe

Lučka Kajfež Bogataj

Namen prispevka:

Opozoriti, da je blaginja ljudi in varnost na mnogo načinov povezana z vremenom in podnebjem. Sestavine blaginje, kot so varnost, materialna blaginja, zdravje in dobri družbeni odnosi, lahko podnebne spremembe močno ogrozijo. Mnoge posledice globalnega ogrevanja bodo za EU in Slovenijo negativne, zlasti pogostejše naravne nesreče, otežena preskrba s pitno vodo in hrano ter širjenje nekaterih bolezni na nova območja.

Metodologija:

Podani bodo podnebni scenariji za Slovenijo in sprememba pogostnosti najpomembnejših klimatskih spremenljivk ter analiza vpliva na varnost v Sloveniji.

Ugotovitve:

Podnebne spremembe zmanjšujejo varnost na treh področjih: pri osebni varnosti, pri varnem dostopu do materialnih, energetskih in informacijskih virov in z vidika vremensko pogojenih naravnih nesreč. V Evropi je 75 % gospodarskih izgub ob katastrofalnih dogodkih posledica vremenskih in podnebnih sprememb. Letno znašajo okoli 10 milijard evrov in še naraščajo. Mednarodne ocene predvidevajo tudi večje migracijske tokove, ki jih bodo sprožile podnebne spremembe. Ti zmanjšujejo nacionalno varnost, saj bo lahko zaradi beguncev prihajalo tudi do povečanja kriminalnih dejanj, političnih napetosti med državami, terorizma ali celo do novih vojnih žarišč. Obalna območja bodo imela težave zaradi dviga morske gladine, zasoljevanja, pomanjkanja pitne vode in sprememb morske favne in flore. Predvidevamo selitve prebivalcev v notranjost kontinentov. Tudi ljudi v goratih predelih bodo podnebne spremembe bolj ogrozile, saj bodo porušile ekološko ravnovesje ob pogostejših neurjih, hudourniških poplavih in plazovih.

Praktična uporabnost:

Ker podnebne spremembe ne bodo enako prizadele vseh regij, bo družba še veliko bolj razdeljena kot danes, neenakost se bo še povečevala ter tudi socialne in kulturne razlike. Tudi to lahko še dodatno ogrozi varnost na državni in globalni ravni. Zato je potrebno ta dejstva upoštevati pri vseh razvojnih načrtih.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

V Sloveniji je podobnih študij premalo, zlasti ker bo vpliv podnebnih sprememb na našo varnost precejšen.

Ključne besede: podnebje, blaginja, nacionalna varnost, migracije, naravne nesreče

Beseda o avtorici:

Dr. Lučka Kajfež Bogataj je redna profesorica za klimatologijo na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani. Predava klimatološke in agrometeorološke predmete na dodiplomskem in podiplomskem študiju na matični fakulteti in na Fakulteti za matematiko in fiziko Univerze v Ljubljani ter na študiju Varstvo okolja na Univerzi v Ljubljani. Je predstojnica Centra za agrometeorologijo. E-mail: lucka.kajfez.bogataj@bf.uni-lj.si.

Nacionalnovarnostni vidiki ekološke kriminalitete – grožnje, odzivanje in organizacijske rešitve skozi prizmo varnostne politike Republike Slovenije

Andrej Sotlar

Namen prispevka:

Raziskati pripravljenost in strateški odziv države in njenega nacionalnovarnostnega sistema na področju ekološke kriminalitete in širšega ogrožanja okolja v Republiki Sloveniji. Identificirati in analizirati obstoj (nastavke) celostne varnostne politike in nacionalnovarnostnega sistema Republike Slovenije na tem področju.

Metodologija:

Analiza obstoja in vsebine strateških dokumentov (programi, strategije) in izvedbenih dokumentov (zakonski in podzakonski predpisi), ki determinirajo organizacijsko-funkcionalni vidik soočenja družbe z namernimi in nenamernimi grožnjami okolju.

Ugotovitve:

V Sloveniji obstaja množstvo sektorskih (resornih) in medsektorskih (medresornih) pristopov in politik (npr. politika varovanja in ohranjanja okolja in prostora; politika varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami; nacionalni program varstva okolja itd.), ki posegajo na/se ukvarjajo z vprašanjem zaščite/varovanja okolja (in posledično družbe) v najširšem pomenu. Problem nastopi, ko je potrebno identificirati enotno, celostno in konsistentno varnostno politiko, ki bo dala odgovor, kako in s čim se zoperstaviti najrazličnejšim virom in vrstam ogrožanja. V tem smislu je ekološka kriminaliteta v strateških in izvedbenih dokumentih predstavljena kot specifični (namerni) vir ogrožanja, ki je deležen relativno malo pozornosti, čeprav je marsikatero ekološko in okoljsko ogrožanje (npr. antropogena nesreča) v resnici lahko posledica/rezultat (ne)namernega človeškega dejanja ali opustitve. To pa pomeni, da morajo biti vzpostavljeni in v pripravljenosti vsi potrebni mehanizmi in instrumenti nacionalnovarnostnega sistema, in ne le tisti, ki bi se naj ukvarjali z relativno ozkim področjem kriminalitete.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Morebitna generalizacija ugotovitev je omejena na slovenske razmere.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Ugotovitve bodo dobile pravo vrednost šele v naslednji fazi raziskovanja, ko bo izvedena analiza procesov oblikovanja in izvajanja javnih politik (vsebina in akterji), ki se ukvarjajo s področjem ekologije na eni strani in posledično analiza organizacije, pripravljenosti in delovanja mehanizmov za zoperstavljanje okoljskim in ekološkim grožnjam varnosti.

Ključne besede: nacionalna varnost, viri ogrožanja, okoljsko ogrožanje, strategija, varnostna politika, ekološka kriminaliteta

Beseda o avtorju:

Dr. Andrej Sotlar je doktor obramboslovnih znanosti in docent za varnostni sistem. Predava predmete s področja nacionalne in mednarodne varnosti, varnostne politike ter nedržavnega varstva na dodiplomskem in podiplomskem študiju na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, kjer je tudi prodekan za mednarodno sodelovanje in predstojnik varnostne katedre. E-mail: andrej.sotlar@fvv.uni-mb.si.

**Analiza veljavne ureditve upravno-pravnega varstva okolja
v Republiki Sloveniji kot članici EU
Bojan Tičar**

Namen prispevka:

Namen prispevka je v analizi veljavne upravno-pravne ureditve varstva okolja v Republiki Sloveniji kot članici EU. V prispevku izhajamo iz štirih temeljnih okoljevarstvenih načel, ki jih vsebuje Pogodba o Evropski uniji (PEU). To so po drugem odstavku 174. člena PEU: (1) previdnostno načelo (precautionary principle, le principe de précaution, der Grundsatz der Vorsorge); (2) načelo preventivnega ukrepanja/delovanja (principle of preventive action, le principe d'action preventive, der Grundsatz der Vorbeugung); (3) načelo prednostnega obravnavanja okoljske škode pri viru (principle of correction at source, le principe de correction la source, der Grundsatz, Umweltbeeinträchtigungen mit Vorrang an ihrem Ursprung zu bekämpfen); in (4) načelo "onesnaževalec/povzročitelj plača obremenitve" (polluter pays principle, le principe de pollueur-payeur, das Verursacherprinzip). Ena od temeljnih nalog EU je, da spodbuja visoko raven varstva in izboljšanje kakovosti okolja (2. člen PEU). Podobno določa Listina o temeljnih pravicah EU, ki v 37. členu pravi, da mora biti v politikah EU upoštevana visoka stopnja varstva okolja in izboljšanje kakovosti okolja, ki se zagotavlja v skladu z načelom trajnostnega razvoja.

Republika Slovenija je s pristopom k EU v 3. a členu slovenske ustave (URS) omogočila supremacijo primarne zakonodaje EU nad slovenskimi nacionalnimi predpisi. Tako so tudi navedena načela PEU prenesena v pravni sistem Republike Slovenije z okoljsko zakonodajo in podzakonskimi akti. V prispevku analiziramo javno pravno ureditev, predvsem Zakona o varstvu okolja (Ur. L. RS, št. 39/2006 ZVO-1 UPB, 20/2006 ZVO-1A, in 70/2008 ZVO-1B). Poleg načelne ureditve, ki jo prinesel že ZVO-1 leta 2006, je zadnja sprememba ZVO-1 v slovenski pravni red prenesla tudi določila Direktive 2004/35/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. aprila 2004 o okoljski odgovornosti v zvezi s preprečevanjem in sanacijo okoljske škode. Prispevek je osredotočen na upravno-pravno ureditev preprečitve in zmanjšanja obremenjevanja okolja, ohranjanja in izboljševanja kakovosti okolja, odpravljanje posledic obremenjevanja okolja, izboljšanje porušenega naravnega ravnovesja in ponovno vzpostavljanje njegovih regeneracijskih sposobnosti. V prispevku je analizirana raba ZVO-1 kot materialnega pravnega predpisa, pa tudi specialna raba postopkov nasproti subsidiarni ureditvi splošnega upravnega postopanja v zadevah, kjer sta v koliziji ali potencialni koliziji javni in zasebni interes.

Metodologija:

Prispevek temelji na komparativni in deskriptivni analizi *de lege* leta upravno-pravne ureditve varstva okolja v Republiki Sloveniji kot članici EU. Poudarek študije je na javnem pravu, brez implikacij na civilno pravno in kazensko pravno ureditev.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Vrednost naslovnega članka je v analitičnem prikazu načelnih podlag in normativne ureditve posebnega javno-pravnega področja, kot je varstvo okolja.

Ključne besede: upravno pravo, varstvo okolja, Pogodba o Evropski uniji (PEU), previdnostno načelo, načelo preventivnega ukrepanja, prednostna okoljska škoda, onesnaževalec plača obremenitve

Beseda o avtorju:

Dr. Bojan Tičar je doktor pravnih znanosti, izredni profesor za področje prava javnega sektorja na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru ter prodekan Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-mail: bojan.ticar@fvv.uni-mb.si.

**Fizična zaščita kot kritična infrastruktura
v okolju izpusta toksičnih kemičnih materialov
Teodora Ivanuša in Iztok Podbregar**

Namen prispevka:

Veliko število tveganj in nevarnosti je povezanih z izpustom toksičnih industrijskih materialov (TIM) ali ROTA (angl. Release Other Than Attack) dogodki. Prepričanje, da je vojaška zaščitna oprema v primeru tovrstnih izpustov brezhibna, je eno najnevarnejših varnostnih prepričanj.

Namen prispevka je izpostaviti naslednje izbrane probleme:

1. Določeni kemični agensi so sposobni prehoda in penetracije skozi znano vojaško zaščitno opremo in so, za razliko od znanih agensov, detektorjem neznani.
2. Vojaške zmogljivosti detekcije TIM so nesorazmerno razporejene.
3. Zaščitne maske in filtri omogočajo čiščenje vdihanega zraka, vendar ne zagotavljajo kisika v okoljih, kjer izpust TIM zrak za določeni čas izpodrine.

Metodologija:

Avtorja sta postavila unikatno definicijo zaščitne opreme kot kritične infrastrukture v TIM okoljih z uporabo sistemskega razmišljanja oz. holističnim pristopom (Mulej in sod., 2007).

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Vojaška zaščitna oprema lahko zagotavlja učinkovito, marginalno ali zelo slabo zaščito v TIM okoljih. Stopnja zaščite je odvisna od vrste TIM, njegove koncentracije, vremenskih razmer, disperzijskih modelov in časa izpostavljenosti. Vojaški filtri (NBC) so optimizirani za znane TIM in ne zagotavljajo kisika v okoljih izpodrinjenega kisika, kjer je potrebno kisik dovajati. Ostajajo tri pomembna vprašanja, na katera poskušamo odgovoriti:

1. Verjamemo, da oborožene in druge varnostne sile ne morejo postati tarča civilnega prebivalstva v TIM okoljih zaradi osebne potrebe po zaščitni opremi?
2. Imajo prevozna sredstva varovanih oseb vsaj osnovno zaščito (masko)?
3. Kaj/kdo preprečuje, da ljudje ne razmišljajo sistemsko?

Ključne besede: TIM, ROTA, zaščitna oprema, sistemsko razmišljanje

Beseda o avtorjih:

Dr. Iztok Podbregar, doktor znanosti, je izredni profesor za področje organizacije in managementa. Predava na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, Fakulteti za logistiko Univerze v Mariboru in Fakulteti za organizacijske vede Univerze v Mariboru. Je predstojnik Katedre za management varnostnih in policijskih organizacij. E-mail: iztok.podbregar@fvv.uni-mb.si.

Dr. Teodora Ivanuša, doktor naravoslovnih znanosti za področje upravljanja varnostnih tveganj. Predava na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru in Fakulteti za logistiko Univerze v Mariboru. E-mail: teodora.ivanusa@fvv.uni-mb.si.

**Preiskovanje kraja onesnaženja okolja
Bojan Dobovšek in Robert Praček**

Namen prispevka:

Namen prispevka je na osnovi analize dosedanjih ogledov kraja onesnaženja pripraviti priporočila za postavitve skupin za izvajanje ogledov in izdelati smernice za njihovo delo v bodoče. Avtorja se omejita na delo ogledne skupine na kraju onesnaženja v Sloveniji. Poskušata odgovoriti na

vprašanje, katera so tista opravila na kraju ogleda, ki so potrebna za kvalitetno izvedbo predkazenskega postopka in kako to izvesti, da pri tem ogledniki ne bi bili pri delu ogroženi ali izpostavljeni nevarnosti.

Metodologija:

Avtorja v delu analizirata dostopne vire in izvedeta pilotsko raziskavo med izvajalci ogledov in predstavniki pravosodja. V ta namen uporabita metodo intervjuja s posameznimi strokovnjaki, njihove odgovore pa analizirata in združita v posamezne segmente. Za obdelavo rezultatov sta uporabila model relacijske baze podatkov QFD (Quality Function Deployment – razvitje funkcij kakovosti) oz. znotraj nje t.i. matriko HOQ (House of Quality – hiša kvalitete).

Ugotovitve:

Iz analize dela izhaja potreba po vzpostavitvi posebne profesionalne službe, ki bi se ukvarjala s problematiko onesnaženja, predvsem s tehničnega, seveda pa tudi s preiskovalnega vidika. Menimo, da bi bilo potrebno razmisliti o vzpostavitvi skupine oglednikov, ki bi opravljali tovrstne ogledne po celi Sloveniji, ne glede na meje posameznih regij. Ti ekološki ogledniki bi v svojem rednem delovnem času opravljali redna dela kriminalističnega tehnika oz. kriminalista v svoji regiji. Teh skupin bi bilo največ 5, bi pa bile dobro usposobljene in opremljene za delo v primerih onesnaženja okolja. Tako usposobljena skupina bi lahko ustrezno skrbela tudi za svojo varnost, kot tudi za varnost sodelujočih.

Praktična uporabnost:

Izsledki projekta nam bodo pokazali tista najpomembnejša opravila in znanja, ki jih mora ogledna skupina opraviti in imeti na kraju onesnaženja okolja. Prav tako bodo podane smernice, ki bodo izpostavile vprašanje varnosti in opozorile na samovarnostno obnašanje pri opravljanju ogleda onesnaževanja okolja.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek prvenstveno analizira izvajanje ogledov onesnaženja okolja v Sloveniji.

Ključne besede: ekološka kriminaliteta, ogled kraja kaznivega dejanja, onesnaževanje okolja, Quality Function Deployment

Beseda o avtorjih:

Dr. Bojan Dobovšek je docent za kriminalistiko in kriminologijo ter prodekan Fakultete za varnostne vede v Univerza v Mariboru. Je član Komisije za preprečevanje korupcije Republike Slovenije, v katero je bil imenovan kot predstavnik sodne veje oblasti in gostujoči profesor na Inštitutu za družbene vede Univerze v Wurzburgu, Nemčija. E-mail: bojan.dobovsek@fvv.uni-mb.si.

Robert Praček, univ. dipl. org. dela - inf., zaposlen na Policiji od leta 1994 na Oddelku kriminalistične tehnike na PU Ljubljana. E-mail: robert.pracek@policija.si.

Psihološki učinki onesnaženega okolja
Peter Umek in Igor Areh

Namen prispevka:

Predstavljeni so psihološki učinki, ki so posledica onesnaženja življenjskega okolja s strupenimi odpadki, onesnaženega zraka in hrupa v neposredni bližini človeških bivališč.

Metodologija:

Avtorja ste pregledala del ključnih člankov in knjig s področja ekološke psihologije, ki so bile napisane v zadnjih 40 letih in s tem opravila omejeno metaštudijo o vplivih onesnaženja na človekovo vedenje, spoznavne procese, čustvovanje ter splošno počutje.

Ugotovitve:

Kakšen vpliv imajo strupene oz. škodljive snovi na telesno zdravje, je relativno dobro raziskano, manj je znanega o psiholoških posledicah življenja v onesnaženem okolju. Že samo zavedanje, da obstaja možnost biti izpostavljen sevanju ali strupenim odpadkom, vzbuja močne čustvene odzive, spreminja stališča in povzroča spremembe v vrednostnih sistemih prizadetih ljudi. Najpogosteje se pojavljajo strah, anksioznost, depresivnost, občutki nemoči, negotovost, osebna neučinkovitost, izogibanje gibanju v naravi, nestrpnost, agresivnost in nezaupanje do uradnih inštitucij. Pojavljajo se tudi drugi simptomi, ki jih izzove bodisi kronični stres, pri daljšem bivanju v ogroženem okolju, bodisi akutni stres, ob izpostavljenosti v primerih nesreč s strupenimi snovmi. Stres zaradi bivanja v onesnaženem okolju povzroča tudi slabljenje imunskega sistema, zaradi česar so ljudje še bolj zdravstveno in psihološko ogroženi, kot bi bili, če bi upoštevali zgolj vpliv strupenih snovi.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Omejen pregled raziskav o psihičnih učinkih onesnaženja ne dovoljuje posploševanja. Gre za pilotsko študijo, ki je priprava za raziskavo v Sloveniji.

Praktična uporabnost:

V prispevku so zbrana glavna spoznanja o psihičnih posledicah bivanja v ogroženem okolju. Te običajno spregledamo, saj se bolj osredotočamo na negativne posledice, ki se pojavijo na področju telesnega zdravja.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Pomen prispevka je v strnjeni predstavitvi duševnih učinkov onesnaženja, kar bo uporabljeno pri postavitvi hipotez in interpretaciji raziskovalnih ugotovitev v raziskavi, ki sledi.

Ključne besede: onesnaženo okolje, stres, psihološke posledice

Beseda o avtorjih:

Dr. Peter Umek, doktor psiholoških znanosti, je redni profesor za kriminalistično psihologijo in prodekan za raziskovalno dejavnost. Predava kriminalistično psihologijo in različne predmete o psihologiji varnostnih pojavov na dodiplomskem in podiplomskem študiju na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Je predstojnik Inštituta za varstvoslovje. E-mail: peter.umek@fvv.uni-mb.si.

Dr. Igor Areh je doktor psiholoških znanosti in docent za forenzično psihologijo. Njegovo znanstveno raziskovalno delo je osredotočeno na problematiko pričanja očitcev kaznivih dejanj in nesreč. Predava predmeta Psihologija ter Policijska in forenzična psihologija. E-mail: igor.arih@fvv.uni-mb.si.

Situacijsko preventivni vidiki odzivanja na ogrožanje okolja *Gorazd Meško, Lija Mihelič in Katja Eman*

Namen prispevka:

Namen prispevka je prikaz kaznivih dejanj iz Kazenskega zakonika Republike Slovenije in predstavitev uporabe možnih oblik situacijske prevencije kriminalitete in teorije o branjenem prostoru. Predlogi temeljijo na podlagi analize rezultatov pregleda različnih opredelitev in v Republiki Sloveniji zaznanih oblik ogrožanja okolja ter posledic, ki pri tem nastajajo. Situacijsko preventivni vidiki odzivanja na ogrožanje okolja predstavljajo uporabne ideje in metode za izboljšavo trenutnega stanja v Republiki Sloveniji.

Metodologija:

Avtorji so v delu analizirali v Republiki Sloveniji zabeležene oblike in posledice ogrožanj okolja in na podlagi uporabe treh teorij situacijske prevencije z uporabo metode refleksije oblikovali predloge ukrepov situacijske prevencije na področju preprečevanja ogrožanja okolja.

Ugotovitve:

V delu je predstavljena uporaba treh teorij (teorija običajnih dejavnosti, teorija razumskega izbora in teorija priložnosti) situacijske prevencije kot možnih ukrepov preprečevanja in zmanjševanja pojavov ogrožanja okolja. Situacijska prevencija se je v kombinaciji z osveščanjem ljudi o kriminaliteti in drugih vrstah ogrožanja pokazala kot dokaj učinkovita oblika preprečevanja. Gre za štiri vrste ukrepov – ukrepi za oteževanje storitve kaznivega dejanja, ukrepi za težje doseganje tarče/objekta, ukrepi za zmanjševanje dobička ter ukrepi za odpravo opravičil, da nekdo ni vedel, da določeno dejanje ni nesprejemljivo, prepovedano ali kaznivo.

Situacijska prevencija ne vsebuje ambicije odpravljati t.i. pravih vzrokov kriminalitete (angl. root causes of crime), ampak se reševanja te problematike loteva zelo pragmatično s konkretnimi ukrepi in sprotnim ocenjevanjem, modificiranjem in posodabljanjem ukrepov, s katerimi cilja na potencialne storilce, možne žrtve in kraje, kjer se dogajajo krimino- in viktimodinamične interakcije.

Praktična uporabnost:

Predstavljeni situacijsko preventivni vidiki odzivanja na ogrožanje okolja predstavljajo novost v slovenski praksi uporabe metod preprečevanja kriminalitete na okoljevarstvenem področju. Ugotovitve razprave je mogoče uporabiti pri načrtovanju preventivnih ukrepov na področju ekoloških ogrožanj, prav tako pa ukrepi predstavljajo zelo uporabno izhodišče za vsa nadaljnja raziskovanja in pripravo programov, resolucij in drugih dokumentov o odzivanju na ogrožanje okolja.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek predstavlja novost na področju uporabe oblik situacijske prevencije na področju ogrožanja okolja, kjer izstopa ideja o priložnosti, nadzorovanju in elementih "zastraševanja" – verjetnosti (zanesljivosti), hitrosti in strogosti odziva. Pri tem pa se avtorji zavedajo, da imajo predlagani ukrepi omejen učinek, saj za motiviranega storilca le-ti pomenijo izziv.

Ključne besede: ogrožanje okolja, ekološka kriminaliteta, ekološka kriminologija, situacijska prevencija, teorija običajnih dejavnosti, teorija razumskega izbora in teorija priložnosti

Beseda o avtorjih:

Dr. Gorazd Meško je redni profesor za kriminologijo in dekan Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Je vodja temeljnega raziskovalnega projekta z naslovom Ekološka kriminaliteta - kriminološki, viktimološki, kriminalnopravni, psihološki in pravni vidiki. Predava kriminalno prevencijo in različne predmete o kriminologiji in kriminalitetni politiki na dodiplomskem in podiplomskem študiju na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-mail:

gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si.

Lija Mihelič je dodiplomska študentka Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Dela kot strokovna sodelavka pri projektu Spletno oko na Fakulteti za družbene vede. E-mail: lija.mihelic@gmail.com.

Katja Eman, mag. varstvoslovja, je mlada raziskovalka in študentka doktorskega programa na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Njeno področje raziskovanja in študija je vezano na problematiko ekološke kriminalitete, ki jo proučuje s kriminološkega, viktimološkega in kriminalnoproventivnega vidika. E-mail: katja.eman@fvv.uni-mb.si.

Stališča strokovnjakov o problemih ogrožanja okolja v Republiki Sloveniji ***Katja Eman in Gorazd Meško***

Namen prispevka:

V zadnjem obdobju je vedno več pozornosti usmerjene v odnos okolje – varnost. Dandanes je s strani pristojnih organov in institucij potrjen porast in tudi pojav vedno več novih oblik ekološke kriminalitete. Področje ogrožanja okolja je v Republiki Sloveniji še vedno v veliki meri neraziskano, zato narašča potreba po ustreznih ukrepih in bolj strukturiranem in načrtovanem pristopu k tovrstni problematiki in odzivanju nanjo. Dodatno dejstvo, ki opozarja na tovrstno nevarnost okoljskih ogrožanj varnosti, je spoznanje, da so posledice ekološke kriminalitete vedno bolj življenjsko ogrožajoče. Cilj opravljene raziskave je bil preveriti stališča strokovnjakov o problemih ogrožanja okolja v Republiki Sloveniji.

Metodologija:

Na podlagi dosedanjega raziskovanja in opravljenih pregledov literature ter analize trenutnega stanja na področju ogrožanj okolja v Republiki Sloveniji je bil pripravljen vprašalnik, ki je strokovnjake na tem področju povprašal o problemih ogrožanja okolja, s katerimi se pri svojem delu srečujejo, ovirah, na katere pri svojem delu naletijo ter njihove predloge ukrepov oziroma rešitev nastalih problemov. Odgovori so bili analizirani z metodo analize vsebine tekstov in prikazani z uporabo univariatnih statističnih metod.

Ugotovitve:

Prispevek prikazuje stališča strokovnjakov o problemih ogrožanja okolja v Republiki Sloveniji in opozori tako na lokalno problematiko posameznih slovenskih regij, kot tudi problematiko na nacionalni ravni, katero je izpostavila večina vprašanih strokovnjakov. Poleg poudarjanja odgovornosti Republike Slovenije kot države in potrebe po odpravljanju pomanjkljivosti izvajanja okoljevarstvene zakonodaje, sta pogosto izpostavljena tudi pomanjkanje inšpekcijskega nadzora in nezadostno sodelovanje med pristojnimi organi in institucijami.

Omejitve in praktična uporabnost raziskave:

V prispevku prikazani rezultati prikazujejo delno analizo stanja ter osnovna izhodišča za nadaljnja raziskovanja in razvoj področja in modelov preprečevanja ogrožanja okolja kot tudi varovanja državljanov oziroma njihove varnosti pred okoljskimi ogrožanji. Rezultati predstavljajo pomembno izhodišče za spremembe in razširitev področja kazensko-pravnega varstva okolja v Republiki Sloveniji (možne dopolnitve in spremembe zakonov) ter razvoj kazensko-pravne stroke in drugih znanstvenih disciplin. Vse to bo imelo pozitiven vpliv na zagotavljanje varnosti slovenske družbe.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

V prispevku prikazani rezultati presežejo do sedaj ozko polje raziskovanja področja ogrožanj okolja v Republiki Sloveniji. Prav tako je izražena potreba po širitvi metodoloških pristopov v kriminoloških in tudi drugih študijah ekološke kriminalitete. Poleg dopolnjevanja in verifikacije različnih spoznanj se izraža tudi potreba po alternativnih pristopih k raziskovanju novodobnih oblik ogrožanj okolja, saj se s človeškim razvojem in modernim napredkom spreminjajo tako oblike kot tudi storilci ekološke kriminalitete. Sistem družbenega nadzorstva jim mora vsaj poskusiti slediti, ker iti v korak z njimi ali biti korak pred njimi trenutno predvsem zaradi pomanjkanja ustreznega znanja in izkušenj ne zmore.

Ključne besede: ogrožanje okolja, ekološka kriminaliteta, varnost, okoljevarstvo, Republika Slovenija

Beseda o avtorjih:

Katja Eman, mag. varstvoslovja, je mlada raziskovalka in študentka doktorskega programa na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Njeno področje raziskovanja in študija je vezano na problematiko ekološke kriminalitete, ki jo proučuje s kriminološkega, viktimološkega in kriminalnopreventivnega vidika. E-mail: katja.eman@fvv.uni-mb.si.

Dr. Gorazd Meško je redni profesor za kriminologijo in dekan Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Je vodja temeljnega raziskovalnega projekta z naslovom Ekološka kriminaliteta - kriminološki, viktimološki, kriminalnopreventivni, psihološki in pravni vidiki. Predava kriminalno prevencijo in različne predmete o kriminologiji in kriminalitetni politiki na dodiplomskem in podiplomskem študiju na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-mail: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si.

Okolje kot dejavnik (ne)stabilnosti Maj Fritz

Namen prispevka:

Namen prispevka je predstaviti dejstvo, da spremembe okolja vplivajo na varnostno okolje v državah in v regijah po svetu. Tradicionalni dejavniki, s katerimi ocenjujemo varnostno okolje v neki državi ali regiji so navadno vezani na ekonomsko, politično in socialno okolje države ali regije, na delovanje državne uprave, sodstvo, stopnjo korupcije in kriminala. Dejstvo pa je, da imajo globalne okoljske spremembe vpliv na varnostno situacijo v posameznih državah in regijah. Zato bi morala okoljska varnost oziroma stanje okolja v državah in regijah postati tudi eden od ključnih dejavnikov, na podlagi katerega bi se tudi ocenjevalo varnostno okolje posamezne države ali regije v svetu.

Metodologija:

V ta namen so uporabljene ključne kvalitativne metode, deskriptivna metoda, analiza vsebin, primarnih in sekundarnih virov.

Ugotovitve:

Ugotovimo lahko, da se države, mednarodne organizacije, predvsem pa nevladne organizacije že vsaj 30 let zavedajo globalnih klimatskih sprememb in s tem sprememb okolja in okoljske varnosti. Države po svetu okoljske grožnje uvrščajo med grožnje nacionalni varnosti in v ta namen pripravljajo različne strategije delovanja v boju proti okoljskim spremembam. Opozoriti pa velja, da bodo v prihodnje obveščevalne službe morale pri presoji varnostnega okolja držav in regij v svetu poleg tradicionalnih dejavnikov pozornost nameniti tudi okolju. Spremembe okolja in njegove posledice bodo verjetno vplivale na začetek lokalnih ter regionalnih konfliktov in v najbolj črnem scenariju tudi

na globalni konflikt. To pomeni, da bodo morale države pošiljati svoje vojaške enote v operacije kriznega odzivanja, ne samo zaradi »tradicionalnih vzrokov«, kot je na primer etnični konflikt, temveč bo vzrok za konflikt na nekem območju okoljski - recimo pomanjkanje vode.

Praktična uporabnost:

Vsebina informira širok krog zainteresirane javnosti o okoljskih spremembah kot vzroku napetosti in konfliktov v regijah po svetu.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek na znanstven način utemeljuje, da je ena od možnih posledic globalnih okoljskih sprememb tudi konflikt večjih ali manjših razsežnosti. To pa ima posreden vpliv na nacionalno varnost držav, ki na območje pošljejo vojaške enote v operacijo kriznega odzivanja in stabilizacijo razmer, zato bi morala okoljska varnost postati eden od opozorilnih dejavnikov glede varnostnega okolja v neki državi ali regiji.

Ključne besede: okolje, nacionalna varnost, okoljska varnost, operacije kriznega odzivanja, obveščevalna dejavnost, opozorilni dejavniki

Beseda o avtorju:

Mag. Maj Fritz, magister evropskih in državnih študij, je študent doktorskega študija na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Njegovo področje raziskovanja in študija je vezano na obveščevalno-varnostno dejavnost, mednarodne vojaške operacije in zasebno vojaško dejavnost. Zaposlen je na Ministrstvu za obrambo. E-mail: maj.fritz@mors.si.

Okoljska kriminaliteta skozi pogled zelene kriminologije *Aleš Bučar-Ručman*

Namen prispevka:

Prispevek predstavlja pogled na glavne vzroke okoljevarstvenih problemov, zlasti okoliščine in vzroke pomanjkanja ustreznih okoljevarstvenih regulacijskih ukrepov in zakonodaje na nacionalnem in globalnem nivoju. Osredotoča se tudi na težave pri izvajanju obstoječe okoljske zakonodaje. Dodatno prispevek poskuša postaviti temelje na področju uporabe strokovne slovenske terminologije povezane z okoljevarstveno oziroma zeleno kriminologijo.

Metodologija:

V prispevku je uporabljena analiza različnih prispevkov, dokumentov, poročil in po zgledu Wallersteineve metode analize svetovnih sistemov so uporabljene in vključene različne družboslovne discipline (politologija, sociologija, kriminologija, ekonomija) in z njihovo pomočjo predstavljene značilnosti pristopa zelene kriminologije, pogled na okoljevarstvene probleme in nekatere družbeno-politične posledice, ki jih okoljske spremembe prinašajo.

Ugotovitve:

Analizirani procesi, podkrepjeni z znanstvenimi ugotovitvami, ki pričajo o realnosti političnega delovanja v zahodnih demokracijah, vzroki za odsotnost regulacije, podrejanje splošnega dobrega, zdravja/življenja ljudi in ogrožanje naravnega okolja zaradi interesov kapitala, pričajo o spodkopavanju suverenosti držav. Posledica pritiska multinacionalnih korporacij in velikega kapitala, katerim ugaja predvsem dobiček, je spodkopavanje temeljev nacionalnih držav in prerazporeditev moči znotraj njih, kar povzroča preoblikovanje držav v to kar Bauman (2008: 68) imenuje šibke

države, Beck (2003: 15) minimalne države, Močnik (2006: 59) pa "subsidiarne države". Države sicer formalno ostajajo države, vendar je njihovo delovanje osredotočeno na zagotavljanje pogojev, da se lahko opravljajo posli, ohranja prosti pretok kapitala in prosto delovanje trga.

Kljub omenjenemu zakonskemu in regulacijskemu deficitu na področju okoljevarstva, je zavajajoče trditi, da države nimajo zakonov, ki vsaj v neki meri prepovedujejo onesnaževanje okolja, mučenje živali, prehrambeno varnost itd. Uresničevanje določil te zakonodaje pa je povezano s številnimi težavami (pomanjkljivost zakonodaje, ki otežuje začetek pregona, težave z dokazovanjem okoljske kriminalitete, v primerih uspešnega pregona in obsodbe so sankcije glede na storjeno škodo premile, korporacije pa stroške kazni absorbirajo in/ali jih preprosto prenesejo na potrošnike). Kršitelji okoljske zakonodaje niso le korporacije, temveč tudi drugi akterji (na primer, posamezniki, organizirane kriminalne združbe, državne institucije).

Omejitve/uporabnost raziskave:

Raziskava kaže na obstoječe razmere na področju sprejemanja in implementacije okoljevarstvenih politik in lahko služi kot teoretično izhodišče za nadaljnjo analizo konkretnih primerov ali kot vzorec za analizo sprejemanja in implementacije politik na drugih področjih.

Praktična uporabnost:

Prispevek podaja teoretična znanja na področju sprejemanja in implementacije okoljevarstvenih politik, lahko služi za ozaveščanje javnosti, predstavlja pomoč raziskovalcem in tudi pomoč pri delovanju različnih organizacij, ki se ukvarjajo z okoljevarstveno problematiko.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek predstavlja enega redkih kriminoloških prispevkov v slovenskem prostoru na področju okoljevarstvene oziroma zelene kriminologije; zlasti na področju odkrivanja vzrokov in procesov sprejemanja okoljevarstvenih politik in njihovih kršitev. Pomemben je tudi zaradi postavitve temeljev pri uporabi slovenske terminologije na področju okoljevarstvene kriminologije.

Ključne besede: kriminologija, zelena kriminologija, okolje, okoljske spremembe, ekološka kriminaliteta, okoljska kriminaliteta, zelena kriminaliteta, oblikovanje politike

Beseda o avtorju:

Mag. Aleš Bučar-Ručman je višji predavatelj za področje kriminologije na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. Njegovo področje raziskovanja v okviru doktorskega študija, ki ga opravlja na Filozofski Fakulteti Univerze v Ljubljani, je vezano na področje kriminalitete in migracij. E-mail: ales.bucar@fvv.uni-mb.si.

Dileme koncepta okoljske varnosti

Miran Mitar

Namen prispevka:

Namen prispevka je predstaviti ožje in širše opredelitve okoljske varnosti, kot se pojavljajo v nekaterih pristopih in opredelitvah koncepta varnosti.

Metodologija:

Analiza in primerjava opredelitve konceptov in komponent konceptov v delih izbranih avtorjev.

Ugotovitve:

Koncepti okoljske varnosti so lahko sporni koncepti, ker so lahko različno opredeljeni z zornega kota različnih teoretičnih (in političnih) perspektiv.

Omejitev/uporabnost/raziskave:

Prispevek je eksploracija možnosti aplikacije spoznanj teorije družbene entropije na področju analize problemov okoljske varnosti in njihove povezanosti z varnostjo posameznikov, skupin, organizacij, ožje in širše družbene skupnosti.

Praktična uporabnost:

Prispevek najprej omogoča uvid v dileme ožje/širše opredelitve koncepta, nato omogoča uvid v povezanost z varnostjo posameznikov, skupin, ožjih in širših družbenih skupnosti. Ne nazadnje je prispevek tudi izhodišče za nadaljnje teoretično in empirično raziskovanje

Izvirnost /pomembnost prispevka:

Prispevek je izvirna obravnava okoljske varnosti z zornega kota Bailey-eve teorije družbene entropije in sodobnih spoznanj s področja varnostnih študij, ki so obravnavale probleme opredelitve varnosti. Prispevek je lahko pomemben z zornega kota razmejitve okoljske varnosti v razmerju do varnosti posameznikov, skupin, organizacij in skupnosti.

Ključne besede: okoljska varnost, okolje, varnost, teorija družbene entropije, Bailey Kenneth

Beseda o avtorju:

Dr. Miran Mitar, docent, dipl. sociolog, magister obramboslovja in doktor družbenih ved s področja obramboslovja, se ukvarja s problematiko metodologije raziskovanja varnostnih pojavov in ocenjevanja varnosti v sodobni družbi, sodeluje v mednarodnih raziskavah o tveganju, kriminaliteti in kaznovanju. Je predstojnik katedre za informatiko in metodologijo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-mail: miran.mitar@fvv.uni-mb.si.

**Ocena ranljivosti Slovenije na podnebne spremembe
za potrebe izdelave Nacionalne strategije prilagajanja
Tanja Cegnar**

Namen prispevka:

Tekst želi opozoriti, da se poleg družbeno-ekonomskega še hitreje kot v preteklosti spreminja tudi fizikalno okolje, tako zaradi posegov vanj kot tudi zaradi podnebnih sprememb; posebej sta izpostavljeni potreba po neprestanem skrbnem spremljanju stanja in trendov v okolju ter potreba po izdelavi strategije prilagajanja na podnebne spremembe.

Metodologija:

Glavna metoda, uporabljena za raziskavo, je spremljanje dogajanja v naravnem okolju. Agencija RS za okolje s svojimi mrežami spremljanja stanja na področju podzemnih voda, morja, površinskih voda, vremena in podnebja bistveno prispeva k strokovnim podlagam za načrtovanje odzivov na spremembe v okolju. Za odzive z veljavnostjo 15 ali 20 let so v veliko pomoč opazovani trendi, oplemeniteni s pričakovanim prihodnjim razvojem. Prispevek poudarja, da se o celovitih učinkih in posledicah podnebnih sprememb veliko naučimo iz analize ekstremnih podnebnih dogodkov v bližnji preteklosti. Najizrazitejši taki primeri so poletje 2003, hude suše v zadnjih desetletjih, obilna jesenska deževja in močna poletna neurja. Cilji so doseženi na podlagi pregleda sprememb, trendov

in spremenljivosti v naravnem okolju v sklopu redne dejavnosti Agencije za okolje, saj so tovrstni podatki osnova za izdelavo strategije prilagajanja na podnebne spremembe.

Ugotovitve:

Prilagajanje je Evropska komisija priznala za ravno tako potreben odziv, kot so ukrepi za blaženje. K ukrepanju nas silijo mednarodne obveznosti, prilagajanje pa je prepuščeno državam, pokrajinam ter lokalnim skupnostim; po eni strani je namreč nemogoče predpisati enotne ukrepe prilagajanja za celotno Evropo, po drugi strani pa je prilagajanje najbolj v interesu prav državam, pokrajinam in lokalnim skupnostim. Prispevek ugotavlja, da mora izdelava strategij za prilagajanje na podnebne spremembe temeljiti na dobrem poznavanju današnje spremenljivosti in ogroženosti, ki jo že prinašajo sedanji ekstremni dogodki. Najpomembnejši kratkoročni odziv je učinkovit sistem za zgodnje opozarjanje in ukrepanje na nevarne vremenske dogodke.

Praktična uporabnost:

Vsi načrtovani ukrepi prilagajanja bodo temeljili na opaženih in predvidenih spremembah naravnega okolja, še posebej pa podnebja.

Izvirnost:

Vsem deležnikom, ki bodo pripravljali načrte ali konkretno izvajali prilagoditvene ukrepe, je strokovna osnova za prilagajanje na podnebne spremembe lahko v pomoč. Izvirnost prispevka se nanaša predvsem na dejstvo, da celovitega pregleda strokovnih podlag še nimamo.

Ključne besede: prilagajanje, podnebne spremembe, spremljanje stanja okolja, ekstremni vremenski dogodki, sistem za zgodnje opozarjanje

Beseda o avtorici:

Mag. Tanja Cegnar je svetovalka generalnega direktorja Agencije RS za okolje na področju podnebnih sprememb in glavna urednica biltena ARSO Naše okolje ter spletnih strani agencije. Pri Evropski meteorološki zvezi vodi projekt Mediji ter koordinira sklop Komunikacija in izobraževanje na letnih konferencah te zveze. E-mail: tanja.cegnar@gov.si.

Patogeni kot bioteroristični dejavniki tveganja
Avrelija Cencič, Jose Manuel Zurdo Vivas, Erika Glasenčnik

Namen prispevka:

Namen prispevka je predstaviti patogene mikroorganizme, še posebej viruse v vodi in hrani, ki lahko predstavljajo močno bioteroristično nevarnost za okolje, biodiverzitetu in človeka, tako vojake kot civiliste, njihovo delovanje, prenos, monitoring in preventivne ukrepe.

Metodologija:

Predstavljene bodo nove laboratorijske metode detekcije ter monitoringa, ki temeljijo na uporabi koncentracije virusnih delcev, imunodetekcije in infektivnosti.

Ugotovitve:

Nove laboratorijske metode, v katerih ugotavljamo tudi njihovo dejansko infektivnost virusov so se pokazale zelo učinkovite, saj lahko detektiramo ne samo virusne delce temveč tudi njihovo infektivnost. Z uporabo določenih naravnih snovi in protektivnih bakterijskih kultur pa lahko

preprečimo oziroma omilimo delovanje patogenov ter na podlagi rezultatov določamo smernice za preventivne ukrepe.

Omejitev/uporabnost raziskave:

Rezultati raziskave dajejo veliko uporabno vrednost, saj še vedno niso določene smernice in standardi za prisotnost virusnih patogenov v vodi in okolju.

Praktična uporabnost:

Rezultati raziskave bodo osnova za protiukrepe vojske, obrambe in policije kot tudi podlaga za standarde za ustrezna ministrstva, kot sta Ministrstvo za okolje in prostor ter Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

V Sloveniji bioterorizmu ne posvečamo dovolj pozornosti, prav tako se ustrezne inštitucije ne zavedajo dovolj preteče nevarnosti in ne poznajo dovolj ukrepov, zato bodo predstavljeni rezultati tega prispevka prispevali k učinkovitejšemu ravnanju v tovrstnih primerih.

Ključne besede: patogeni, bioterorizem, okolje, človek, vojska, virusi, monitoring, preventivni ukrepi

Beseda o avtorjih:

Dr. Avrelija Cencič je doktorica znanosti s področja biokemije in molekularne biologije. Je izredna profesorica za področje biokemija, mikrobiologija z molekularno biologijo in biotehnologija ter prodekanica za raziskovalno dejavnost na Fakulteti za kmetijstvo in biosistemske vede ter vodja katedre za biokemijo na Medicinski fakulteti Univerze v Mariboru ter vodja magistrskega študijskega programa "Varnost hrane v prehrabeni verigi", ki ga skupno izvajata obe omenjeni fakulteti. E-mail: avrelija.cencic@uni-mb.si.

Jose Manuel Zurdo Vivas je diplomant na področju evropskih uredb o agro-ekologiji in okoljskem inženiringu, trenutno pa dela magisterij na temo Varnost hrane. Kot asistent je delal v oddelku za raziskovanje in mednarodne odnose na Fakulteti za kmetijstvo v biosistemske vede Univerze v Mariboru E-mail: zevivas@gmail.com.

Dr. Erika Glasenčnik je podsekretarka na Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. E-mail: erika.glasencnik@gov.si.

Vzpostavljanje trajnostnih regij z ekoremediacijami (ERM) – primer Dravinjska dolina Ana Vovk Korže

Namen prispevka:

S prispevkom želimo prikazati možnosti, ki jih ima Slovenija pri skrbi za okolje ob istočasni krepitvi zaposlitvenih možnosti in dvigu kvalitete življenja.

Metodologija:

Uporabili smo metodo regionalne analize, kriterije za vzpostavljanje trajnostnih regij ter na primeru Dravinjske doline prikazali primer povezovanja občin na osnovi izobraževalnih dejavnosti.

Ugotovitve:

Nenehne spremembe v našem okolju in številni drugi okoljski problemi, ki se pojavljajo kot ključni izzivi 21. stoletja zahtevajo drugačne pristope reševanje le-teh. Namesto odvisnosti od globalizacijskih tokov je vse bolj pomembna regionalno-lokalna oskrba z vključitvijo aktivnosti lokalnega prebivalstva. To je tudi osnova za vzpostavitev trajnostnih regij. Prvi korak k trajnostnim regijam je izobraževanje. Ljudje morajo biti obveščeni in morajo poznati svoje možnosti delovanja. Dodatni ključni vzroki za vzpostavitev trajnostnih regi se kažejo tudi v tem, da so številne okoljske spremembe, ki so rezultat nepremišljenega ravnanja človeka z okoljem dosegle kritično raven. Tako naj bi vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj pa naj bi tako bistveno pripomogla k uresničevanju drugačne prihodnosti, ki jo med drugim označujeta tudi varstvo okolja ter sonaravno gospodarjenje z viri. Spodbujala naj bi spremembe v mišljenju in ravnanju, ki bi pripomogle k večji varnosti, zdravju in blaginji ter s tem k izboljšanju kakovosti življenja (Strategija vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj, 2005). Kot primer za to je predstavljena občina Poljčane s sosednjimi občinami v Dravinjski dolini.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Rezultate raziskave uvajamo v prakso kot element povezovanja občin in krepitev njihovih notranjih potencialov. Težava je, da je večina občin še nepovezanih in da prevladuje interes po lokalnem, ne regionalnem pristopu (razen nekaterih izjem).

Praktična uporabnost:

Pristop vzpostavljanja trajnostnih regij je uporaben za povezavo občin, ki imajo podobne razmere (območja z Naturo 2000, poplavna območja, onesnažene zemljine in podobno). Z zagotavljanjem trajnostnega pristopa se varuje voda in drugi naravni viri. Primer Dravinjske doline kot bodoče trajnostne regije kaže priložnosti, ki jih ima Slovenija prav zaradi specifik: izjemno kratke transportne poti, heterogenost naravnega okolja, razpoložljivi naravni viri, naravna in kulturna dediščina, katere trženje se ne bi smelo ustavljati za mejami posameznih občin. V ta namen je izobraževanje kot prvi steber trajnosti v bodočih regijah.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Uporaba ERM kot integralnega pristopa zagotavljanja varovanja okolja pri načrtovanju dejavnosti v prostoru, s čimer omogočamo razvoj številnim drugim dejavnostim ob hkratni skrbi za naravne vire in okolje ter ljudi in dvig kakovosti življenja.

Ključne besede: ekoremediacije, trajnostne regije, naravni viri, izobraževanje, Dravinjska dolina.

Beseda o avtorici:

Dr. Ana Vovk Korže, doktorica geografskih znanosti, je redna profesorica na Filozofski fakulteti v Mariboru in vodja Mednarodnega centra za ekoremediacije. Predava na vseh treh bolonjskih stopnjah tako na matični fakulteti, kakor tudi na Fakulteti za kmetijstvo in biosistemske vede, na Univerzi v Zagrebu, Univerzi v Grazu in Univerzi v Beogradu. V okviru mednarodnega sodelovanja vodi Mednarodno mrežo za ekoremediacije. V lokalnih skupnostih preko ministrstev sodeluje pri vzpostavljanju trajnostnih regij s poudarkom na izobraževanju in sodelovanju javnosti. E-mail: ana.vovk@uni-mb.si.

Okoljski kriteriji v postopkih oddaje javnih naročil

Maja Ekart

Namen prispevka:

Javna naročila veljajo za pomemben del trga, saj predstavljajo znaten delež financ v državnem proračunu. Ocenjuje se, da se po postopkih javnih naročil v državah Evropske unije porabi okrog 16 % bruto domačega proizvoda Evropske unije. Republika Slovenija v tem pogledu ni izjema, saj je ocenjena vrednost javnih naročil v letu 2007 znašala 12,98 % BDP. Javni naročniki kot veliki potrošniki lahko zato pomembno prispevajo k trajnostnemu razvoju, če pri uporabi kupne moči oziroma odločanju pri nakupu blaga in storitev upoštevajo tudi okoljske vidike (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve, Akcijski načrt za zeleno javno naročanje (ZeJN) za obdobje 2009 – 2012 (2009: 3).)

Namen prispevka je zlasti osvestiti javne naročnike o zakonodaji in sodni praksi, ki dajeta veliko možnosti za upoštevanje okoljskih kriterijev v postopku javnega naročanja, in jih na ta način spodbuditi k uspešni uvedbi politike zelenih javnih naročil. Prav tako pa tudi opozorilo, da je v Sloveniji na področju uporabe zakonodaje, s ciljem varstva okolja, potrebno še veliko napredka.

Metodologija:

V prispevku bo obravnavana uporaba ekoloških in okoljevarstvenih meril pri javnem naročanju, pri čemer se bomo omejili na fazo priprave razpisne dokumentacije, natančneje na fazo oblikovanja meril za izbor ponudbe. Za namene raziskovanja bo uporabljena metoda deskripcije, s katero bo opisana teorija, določena dejstva ter njihova medsebojna povezava. Uporabljena bo tudi metoda analize, teoretični pogledi in ugotovitve bodo logično povezani s spoznanji iz pravne prakse.

Ugotovitve:

Do nedavnega so javna naročila veljala zgolj za ekonomsko kategorijo, ki poleg formalnosti zasleduje zlasti vidik smotrnosti. Glede na dosedanje ureditev javnih naročil na ravni Evropske skupnosti, uporaba meril in pogojev, s katerimi se dosegajo okoljski cilji, ni bila niti posebej navedena niti posebej prepovedana. Danes pa je zaznati težnjo po spremembi razumevanja dopustnosti uporabe okoljskih vidikov znotraj posameznih institutov javnega naročanja. Glede te dimenzije tudi slovenski pravni red ni ostal nedotaknjen.

Evropska komisija uporablja za upoštevanje okoljskih vidikov v postopku javnega naročanja termin »*green public procurement*« (Vlada Republike Slovenije v svojih dokumentih povzema enako terminologijo in koncept, za termin zeleno javno naročanje pa uporablja kratico ZeJN. Termin pa je potrebno razlikovati od pojma trajnostno javno naročanje, ki poleg okoljskih zajema tudi socialne in etnične vidike.), ki je »...proces, v katerem javni sektor kupuje takšno blago ali naroča takšne storitve in dela, ki imajo manjši vpliv na okolje skozi celoten življenjski krog, če jih primerjamo z blagom in storitvami, ki bi jih sicer kupili in ki imajo enake funkcije.« (Gre za postopek, ki spodbuja nakup »zelenega«, okolju prijaznega proizvoda. Zeleno javno naročanje lahko bistveno prispeva k zmanjšanju vplivov na okolje, znižanju porabe energije, vode in surovin, ohranjanju naravnih virov in biotske raznovrstnosti ter preprečevanju podnebnih sprememb. Za lažjo ponazoritev navajamo nekaj primerov: nakup energetske učinkovite stavbe, računalniške in pisarniške opreme, recikliranega papirja, električnih avtomobilov, okolju prijaznega javnega prevoza, ekološke hrane v menzah, elektrike iz obnovljivih virov energije, klimatskih sistemov, ki ustrezajo vrhunskim okoljskim rešitvam. Posredno pa zeleno javno naročanje vpliva tudi na industrijo, in sicer na razvoj okoljske tehnologije, brezogljivo gospodarstvo itd.). Upoštevanje okoljskih kriterijev v postopkih javnega naročanja oziroma t.i. zeleno javno naročanje v pravnem smislu predstavlja novo dimenzijo pri problematiki in institutih javnega naročanja.

Ključne besede: javno naročilo, postopek oddaje javnega naročila, merila za izbor, ekonomsko najugodnejša ponudba, okoljski kriteriji

Beseda o avtorici:

Maja Ekart je univ. dipl. pravnica, zaposlena kot mlada raziskovalka in asistentka na Katedri za gospodarsko pravo na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru. E-mail: maja.ekart@uni-mb.si

**Pravica do zdravega okolja – praktični vidiki in dileme pri dokazovanju
vzročne zveze v primerih okoljskih deliktov**

Valerija Maček in Janez Stušek

Namen prispevka:

Namen prispevka je podati opis (vsaj po mnenju avtorjev) temeljnega pravnega problema pri civilnopravnem kot tudi kazenskoprnem obravnavanju in dokazovanju okoljskega kriminala in okoljskih civilnopravnih deliktov. Problem oz. rešitev problema vzročne zveze je namreč pri tovrstnih deliktih ključen za uspešno pravo procesiranje tovrstnih dejanj.

Metodologija:

Na podlagi pregleda literature in izkušenj v odvetniškem delu in poznavanja procesnopravnih kot materialnopravnih ugovorov v postopkih, avtorja podajata refleksijo oz. svoje videnje temeljnega problema obravnavanja okoljskih deliktov.

Ugotovitve:

Vzročna zveza med vzrokom in nastalo škodo je v primerih okoljskih deliktov dostikrat težje dokazljiva. Pričujoči prispevek ponuja enega izmed načinov kako obiti ta problem in na sistematičen način vzpostaviti povezavo ter dokazati vzročnost tudi v primerih, ki na prvi pogled ne izkazujejo te možnosti.

Praktična uporabnost in izvirnost prispevka:

Praktična uporabnost prispevka je podana predvsem na področju prikaza enega od možnih načinov dokazovanja tako v civilnopravnih kot kazenskoprnih postopkih, predvsem z vidika problema vzročne zveze.

Ključne besede: okoljevarstvo, zdravo življenjsko okolje, ekološka kriminaliteta, vzročna zveza, dokazovanje okoljskih deliktov

Beseda o avtorjih:

Valerija Maček je odvetnica in magistrska kandidatka na področju okoljskega prava ter pravna svetovalka projekta "Skupaj za zdravje človeka in narave", specializirana za področju okoljskega prava. E-mail: odvetnica.macek@gmail.com.

Janez Stušek je diplomant Fakultete za varnostne vede (2003) in Pravne fakultete v Mariboru (2007); strokovni vodja Odvetniške pisarne Zidar & Klemenčič, asistent na Fakulteti za varnostne vede za področje kazenskega prava in policijskih pooblastil, doktorski kandidat in zunanji sodelavec Sveta Evrope, avtor več publikacij na področju kazenskega prava, policijskih pooblastil ter protikorupcijske zakonodaje. E-mail: janez.stusek@zkgp-op.si.

Ekovasi in prijazna gradnja Aleksander Batič

Namen prispevka:

Sožitje med človekom in naravo prinaša boljše kvaliteto bivanja.

"Ekološka-vas je:

- naravne velikosti (okolje v katerem se ljudje lahko poznajo med seboj)
- v vseh značilnostih delujoče naselje, v katerem so
- človeške aktivnosti neškodljivo vključene v naravno okolje na način, ki
- podpira zdrav človeški razvoj in se lahko uspešno nadaljuje v nedoločeno prihodnost." (Robert Gilman)

Takšen način življenja ni nov, saj so naši pradedje v dobršni meri živeli na trajnostni način. Ni splošnega merila, kdaj naselje lahko poimenujemo ekovas. Med njimi najdemo od visokotehnoloških naselij do velikih skupin afriških vasi in majhnih ekocentrov. Ekovasi težijo k temu, da postanejo popolnoma funkcionalna, v širše okolje integrirana naselja, ki temeljijo na celostnem načrtovanju, naučenem od narave.

Prijazna gradnja je gradnja z uporabo naravnih materialov (les, slama, ilovica, trstika, konoplja, ovčja volna, kamen, opeka, zemlja, trava in druge rastline - predvsem za strehe in drugo), na prijazen način in z upoštevanjem trajnostnih kriterijev.

Ugotovitve:

Samo ko so vse naše aktivnosti neškodljivo vključene v naravno okolje, sedanjim in prihodnjim rodovom ne zmanjšujemo njihovih možnosti za polno življenje. Zato moramo pri vseh odločitvah enako upoštevati tako sedanost kot prihodnost.

Praktična uporabnost in pomembnost prispevka:

Izkušnje ekovasi po Evropi in svetu se lahko uporabi tudi v Sloveniji za večjo kvaliteto življenja. Izkušnje prijazne gradnje so uporabne pri individualni gradnji, gradnji ekovasi, kot tudi pri »industrijski« gradnji oz. gradnji za trg.

Ključne besede: ekovas, ekološka vas, prijazna gradnja

Beseda o avtorju:

Aleksander Batič, ustanovitelj in direktor zavoda INTERSO Integracija ekonomskega razvoja, sociale in okolja. Poslanstvo zavoda je povezovanje podjetji, vlade, sindikatov, NVO ter drugih deležnikov na prostovoljni podlagi. Trenutni fokus aktivnosti je podpora sonaravnemu bivanju, skupnosti in podpora akciji Očistimo Slovenijo v enem dnevu. E-mail: aleksanderbatic@hotmail.com.

Očistimo Slovenijo v enem dnevu Nara Petrovič

Namen prispevka:

Predstavitve akcije "Očistimo Slovenijo v enem dnevu", s katero organizatorji povezujejo doslej največjo skupino prostovoljcev (100.000) pri čiščenju črnih odlagališč.

Metodologija:

Poudarek je praktičen, neposreden pristop k javnosti. Zaradi razsežnosti akcije uporabljamo v pripravljanih aktivnosti tehnologijo "Soudeleženege strateškega načrtovanja". Projekt deluje kot javna prostovoljska iniciativa, pravna oblika je društvo, ki deluje v povezavi s stotinami partnerjev in podpornikov med posamezniki, nevladnimi organizacijami, šolami, podjetji, v vladi itn. Pomemben rezultat akcije bo označitev 50.000 črnih odlagališč na interaktivnem spletnem zemljevidu Geopediji, ki ga izvaja več sto prostovoljcev s sodobnimi programskimi orodji in GPS aparati.

Ugotovitve:

Ocenjuje se, da je v Sloveniji ilegalno odvrženih okrog 2.000.000 ton smeti. Vsaj 20 % teh smeti je zelo motečih in nevarnih, zato jih je treba očistiti. Čiščenje in priprava strategije čiščenja navadno traja več let, toda projekt "Očistimo Slovenijo v enem dnevu" po zgledu izredno uspešne akcije iz Estonije načrtuje nekajmesečno publiciteto, ki ji bo sledila enodnevna čistilna akcija. Z učinkom sinergije bo pomnožila individualne učinke manjših čistilnih akcij tako pri konkretnem čiščenju okolja kot pri osveščanju javnosti.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Glavna omejitev akcije je velika količina smeti, izzivi pa so koordinacija velike množice prostovoljcev, Akcijo bomo spremljali tudi s sociološkega vidika – odzivnosti javne solidarnosti pri projektu za skupno korist.

Praktična uporabnost:

Slovenija bo čistejša, ljudje bodo bolj osveščeni o problematiki smeti.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek predstavlja logistiko priprave na največjo prostovoljsko akcijo v Sloveniji doslej.

Ključne besede: črna odlagališča, čistilna akcija, prostovoljstvo, solidarnost, javna iniciativa, osveščanje javnosti

Beseda o avtorju:

Nara Petrovič je samostojni raziskovalec, pisatelj in publicist na področjih sonaravnega bivanja, ekologije, permakulture in socialne dinamike. Dejaven je v več nevladnih okoljskih gibanjih: društvo Ekologi brez meja, Zavod Ekovas, Soustvarjanje. E-mail: narapetrovic@gmail.com.

Okolje in okoljevarstvo

multidisciplinarni pristop k zmanjšanju ogrožanja okolja
Ljubljana, 24. november 2009

AVTORSKO KAZALO

A

Areh Igor 5, 12-13

B

Batič Aleksander 7, 25

Bučar-Ručman Aleš 6, 17-18

C

Cegnar Tanja 6, 19-20

Cencič Avrelija 6, 20-21

D

Dobovšek Bojan 5, 11-12

E

Ekart Maja 7, 23-24

Eman Katja 6, 14-16

F

Fritz Maj 6, 16-17

G

Glasečnik Erika 6, 20-21

I

Ivanuša Teodora 5, 11

K

Kajfež Bogataj Lučka 5, 8

M

Maček Valerija 7, 24

Meško Gorazd 5-6, 14-16

Mihelič Lija 6, 14-15

Mitar Miran 6, 18-19

P

Petrovič Nara 7, 25-26

Podbregar Iztok 5, 11

Praček Robert 5, 11-12

S

Sotlar Andrej 5, 9

Stušek Janez 7, 24

T

Tičar Bojan 5, 10

U

Umek Peter 5, 12-13

V

Vovk Korže Ana 6, 21-22

Z

Zurdo Vivas Jose Manuel 6, 20-21